ارزشیابی مستمر

۱ ✪ **درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخّص کنید. (۰/۵ نمره)** (اسلامشهر-هیئت امنایی حاج محمود مفیدی ـ دی ۹۷)

الف) تأسیس عمارت ربع رشیدی در تبریز از اقدامات مهم فرهنگی خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی است.

☐ درست ☐ نادرست

ب) سعدی کتاب گلستان را به نثر ساده پدید آورد.

☐ درست ☐ نادرست

۲ **جدول زیر را کامل کنید. (۲/۲۵)**

	نام نویسنده یا شاعر	نوع نثر یا قالب	موضوع و محتوا
عشّاق نامه			
المعجم			
موش و گربه			

۳ **مؤلّف هر یک از آثار زیر را بنویسید. (۲)**

الف) اخلاق الاشراف (.....) **ب) تاریخ گزیده** (.....)

پ) تاریخ جهانگشا (.....) **ت) جامع‌التّواریخ** (.....)

۴ **کدام ویژگی‌های فکری سبک عراقی منجر به پیدایش عرفان در این دوره شد؟ (۱/۷۵)**

۵ ✪ **عواملی که زمینه‌های تغییر سبک را از خراسانی به عراقی به‌وجود آورد، بررسی کنید. (۱)**

۶ **چرا قصیده در قرن هشتم از رونق افتاد؟ (۰/۵)** (چهارمحال و بختیاری- مدرسهٔ فردوسی-دی ۹۷)

---

۱ الف) درست (۰/۲۵)، ب) نادرست (۰/۲۵)

۲ هر مورد (۰/۲۵)

	نام نویسنده یا شاعر	نوع نثر یا قالب	موضوع و محتوا
عشّاق نامه	فخرالدّین عراقی	مثنوی	مباحث عرفانی
المعجم	شمس قیس رازی	نثر ساده و عالمانه	علم عروض، قافیه، بدیع و نقد شعر
موش و گربه	عبید زاکانی	منظومهٔ تمثیلی	ناهنجاری‌های اجتماعی

۳ الف) عبید زاکانی (۰/۵)، ب) حمدالله مستوفی (۰/۵)، پ) عطاملک جوینی (۰/۵)، ت) رشیدالدّین فضل‌الله همدانی (۰/۵)

۴ تکیه بر عواطف انسانی، ترویج روحیهٔ تسامح و تساهل، خدمت به خلق، آزادگی و اعتقاد به بی‌ثباتی دنیا و اعتقاد به عشق الهی و قضا و قدر (هر مورد (۰/۲۵)) ۵ عوامل سیاسی و اجتماعی مثل روی کار آمدن حکومت‌های غزنوی و سلجوقی(۰/۵) و تغییر جغرافیایی مرکزیت ادبی و سیاسی از خراسان به عراق عجم (۰/۵)، زمینه‌های تغییر سبک را پدید آورد و دو جریان شعری «بینابین» و «آذربایجانی» از «سبک خراسانی» فاصله گرفتند و کم‌کم جریان سبکی ادبیات به سویی گرایش یافت که آن را «سبک عراقی» نامیدند. ۶ به دلیل از بین رفتن دربارهای ادب دوستِ ایرانی تبار (۰/۵)

@KonkurVIPBook

درس ۲: پایه‌های آوایی

مفاهیم آموزشی

برای تعیین وزن شعر باید به نکات زیر توجّه کرد:

- درست خواندن، شنیدن و درست نوشتن (خط عروضی)
- تقطیع هجایی (تجزیهٔ شعر به هجاهای کوتاه و بلند)

نکته: باید توجّه داشت که هجای کشیده به دو قسمت تقسیم می‌شود به جز پایان مصراع.

✪ **تقطیع به ارکان:** وقتی شعری را می‌خوانیم، بعد از هر پایه، درنگی وجود دارد. درنگ‌های پایان هر پایه، مرز پایه‌های آوایی یا رکن را به ما نشان می‌دهد که وزن شعر در حقیقت حاصل چینش این پایه‌های آوایی (ارکان عروضی) است. وزن از توالی چند ضرب‌آهنگ تولید می‌شود که برای موزون کردن نوای موسیقی کلام به کار می‌رود.

به شعر زیر توجّه کنید:

در شجاعت شیر ربّانیستی در مروّت خود که داند کیستی

دَر	شُ	جا	عَت	شی	رِ	رَب	با	نی	س	تی
ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ
دَر	مُ	رُو	وَت	خُد	کِ	دا	نَد	کی	س	تی
ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ

شعر مذکور دارای ۳ رکن یا پایه است. هر کجا مکث کردیم، یک پایه ایجاد شد که نوعی ریتم را پدید آورد. این ریتم حاصل نظم و سامانی است که بین پایه‌ها ایجاد شده است؛ به این صورت که اگر هجاهای هر مصراع را ۳ تا ۳ تا جدا کنیم، نظمی در آنها نمی‌بینیم، ولی اگر ۴ تا ۴ تا جدا کنیم، نظم آنها آشکار می‌شود.

خودارزیابی ۲۳

۱- با خوانش درست ... :

الف) ای خوش منادی‌های تو در باغ شادی‌های تو برجای نان شادی خورد جانی که شد مهمان تو مولوی

اِی	خُش	مُ	نا	دی	ها	یِ	تُ	دَر	با	غِ	شا	دی	ها	یِ	تُ
بَر	جا	یِ	نان	شا	دی	خُ	رَد	جا	نی	کِ	شُد	مِه	ما	نِ	تُ

ب) دلم را داغ عشقی بر جبین نه زبانم را بیانی آتشین ده وحشی بافقی

دِ	لم	را	دا	غِ	عِش	قی	بَر	جَ	بین	نِه
زَ	با	نَم	را	بَ	یا	نی	آ	تَ	شین	دِه

پ) اسیرش نخواهد رهایی ز بند شکارش نجوید خلاص از کمند سعدی

اَ	سی	رَش	نَ	خا	هَد	رَ	ها	یی	زِ	بَند
شِ	کا	رَش	نَ	جو	یَد	خَ	لا	صَز	کَ	مَند

ت) عنکبوتی را به حکمت دام داد صدر عالم را درو آرام داد عطار

عَن	کَ	بو	تی	را	بِ	حِک	مَت	دا	م	داد
صَد	رِ	عا	لَم	را	دَ	رو	آ	را	م	داد

ث) بیا تا گل برافشانیم و می در ساغر اندازیم فلک را سقف بشکافیم و طرحی نو دراندازیم حافظ

بِ	یا	تا	گُل	بَ	رَف	شا	نی	مُ	مِی	دَر	سا	غَ	رَن	دا	زیم
فَ	لک	را	سَق	ف	بِش	کا	فی	مُ	طَر	حی	نُو	دَ	رَن	دا	زیم

۲- با خوانش درست ... .

الف) یا رب از عرفان مرا پیمانه‌ای سرشار ده چشم بینا، جان آگاه و دل بیدار ده صائب

یا	رَ	بَز	عِر	فان	مَ	را	پِی	ما	نِ	ای	سَر	شا	ر	دِه
چَش	مِ	بی	نا	جا	نِ	آ	گا	هُ	دِ	لِ	بی	دا	ر	دِه

ب) مکن پیش دیوار غیبت بسی بود کز پسش گوش دارد کسی سعدی

مَ	کُن	پی	شِ	دی	وا	ر	غِی	بَت	بَ	سی
بُ	وَد	کز	پَ	سَش	گو	ش	دا	رَد	کَ	سی

پ) باران اشکم می‌دود وز ابرم آتش می‌جهد با پختگان گو این سخن، سوزش نباشد خام را سعدی

با	را	نِ	اش	کَم	می	دَ	وَد	وَز	اَب	رَ	ما	تَش	می	جَ	هَد
با	پُخ	تِ	گان	گو	این	سُ	خَن	سو	زِش	نَ	با	شَد	خا	م	را

©KonkurVIPBook

ت) هر کسی را سیرتی بنهاده‌ام هر کسی را اصطلاحی داده‌ام مولوی

هر	کَ	سی	را	سی	رَ	تی	بِن	ها	دِ	اَم
هر	کَ	سی	را	اِص	طِ	لا	حی	دا	دِ	اَم

ث) مرا گه‌گه به دردی یاد می‌کن که دردت مرهم جان می‌نماید فخرالدّین عراقی

مَ	را	گه	گه	بِ	دَر	دی	یا	د	می	کُن
کِ	دَر	دَت	مَر	هَ	مِ	جان	می	نَ	ما	یَد

۳- ✪ با توجّه به ....

الف) من که دارم در گدایی گنج سلطانی به دست کی طمع در گردش گیتیِ دون پرور کنم حافظ

مَن	کِ	دا	رَم	دَر	گِ	دا	یی	رَن	جِ	پِن	ها	نی	بِ	دَست
کِی	طَ	مَع	دَر	بَخ	شِ	شِ	دن	یا	یِ	بی	یا	وَر	کُ	نَم

ب) من امشب آمدستم وام بگزارم حسابت را کنار جام بگذارم اخوان ثالث

مَ	نِم	شَب	آ	مَ	دَم	با	عِش	ق	دَم	سا	زَم
جَ	ها	نی	را	کِ	نا	رِ	جا	م	بُگ	ذا	رَم

۴- ✪ **پیامدهای حملهٔ مغولان** .... وضعیت زبان و ادبیات فارسی در این دوره رو به سستی و نابسامانی نهاد؛ زیرا بسیاری از ادیبان و دانشمندان کشته یا متواری شدند و از دربارهای ادب‌دوست و خاندان‌های فرهنگ‌پرور خبری نبود؛ اما عوامل مثبتی نیز بودند که موجب رشد زبان و ادبیات و اعتبار ادیبان و دانشمندان در این دوره شدند. با انتقال مرکزیت قدرت از خراسان به مرکز ایران، زبان و ادبیات فارسی در ناحیهٔ عراق عجم گسترش یافت و در حوزه‌های ری، فارس، همدان و اطراف آنها آثار ارزشمندی پدید آمد و زمینه‌های تغییر سبک از خراسانی به عراقی ایجاد شد.

ارزشیابی مستمر

۱ درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخّص کنید. (۱ نمره)

الف) وزن از توالی چند ضرب آهنگ تولید می‌شود که برای موزون کردن نوای موسیقی کلام، به‌کار می‌رود.
درست ☐ نادرست ☐

ب) با خوانش درست ابیات و جداسازی پایه‌ها درمی‌یابیم که بعد از هر مصراع درنگی وجود دارد. درست ☐ نادرست ☐

پ) پایه‌ها مانند آجرهایی هستند که در ساخت بنای شعر به‌کار می‌روند. درست ☐ نادرست ☐

ت) چگونگی تفکیک پایه‌ها و خوانش بیت‌ها، نظم دیداری و شنیداری را به ما نشان می‌دهند. درست ☐ نادرست ☐

۲ با توجّه به آهنگ بیت‌های داده شده، با ذوق خود، پایه‌های آوایی مناسب (غیر از واژه‌های بیت) را تولید کنید و آن را در خانه‌های خالی جای دهید. (۲)

«تو کجایی تا شوم من چاکرت چارقت دوزم، کنم شانه سرت»

تُ	کُ	جا	یی	تا	.....	.....	.....	چا	کِ	رَت
چا	رُ	قَت	دو	زم	بِ	.....	.....	.....	.....	.....

۳ ✪ با خوانش درست ابیات زیر، پایه‌های آوایی آن را مشخّص کنید؛ سپس خانه‌هایی به تعداد آن طرّاحی و هر پایه را در خانهٔ خود قرار دهید. (۲)

الف) گفت موسی های خیره سر شدی خود مسلمان ناشده کافر شدی

ب) شبگیر غم بود و شبیخون بلا بود هر روز عاشورا و هر جا کربلا بود

۴ کلمه‌هایی هم‌وزن کلمات زیر بنویسید. (۱)

الف) علوم: ..... ب) صبوری: ..... پ) کتاب: ..... ت) نخواهم: .....

۵ ✪ با توجّه به ابیات زیر، در کدام بیت حذف همزه صورت گرفته و در کدام بیت صورت نگرفته است؟ هر یک را توضیح دهید. (۱)

الف) گر کسی وصف او ز من پرسد بی‌دل از بی‌نشان چه گوید باز

ب) همه از بهر تو سرگشته و فرمانبردار شرطِ انصاف نباشد که تو فرمان نبری

۶ **مرز پایه‌های آوایی بیت زیر را مشخص کنید و هر پایه را در خانهٔ خود قرار دهید. (۱)** (تهران ـ مدرسهٔ ایران سنجش ـ دی ۹۷)

«هـر کسـی را سـیرتی بنهـاده‌ام هـر کسـی را اصطلاحـی داده‌ام»

هر	ک	سی	را			ها	دِ	آم

۱ الف) درست، ب) نادرست، پ) درست، ت) درست (هر مورد (۰/۲۵))

۲ هر مورد (۰/۲۵)

تُ	کُ	جا	یی	تا	کِ	با	شَم	چا	کِ	رَت
چا	رُ	قَت	دو	زم	بِ	ما	لَم	پا	یَ	کَت

۳ الف) (۱)

گُف	ت	مو	سا	ها	ی	خی	رِ	سَر	شُ	دی
خُد	مُ	سل	مان	نا	شُ	دِ	کا	فَر	شُ	دی

ب) (۱)

شَب	گی	رِ	غَم	بو	دُ	شَ	بی	خو	نِ	بَ	لا	بود
هَر	رو	ز	عا	شو	را	وُ	هَر	جا	کَر	بَ	لا	بود

۴ الف) سُرور، ب) ملالت، پ) سَلام، ت) سلامت (هر مورد (۰/۲۵))

۵ الف) در رکن اوّل مصراع دوم حذف همزه انجام شده است. (۰/۵)

گَر	کَ	سی	وَص	فِ	او	ز	مَن	پُر	سَد
بی	دِ	لز	بی	نِ	شان	چِ	گو	یَد	باز

ب) در بیت زیر حذف همزه انجام نشده است. (۰/۵)

هَ	مِ	اَز	بَه	رِ	تُ	سَر	گَش	تِ	وُ	فَر	مان	بُر	دار
شَر	طِ	اِن	صا	ف	نَ	با	شَد	کِ	ثُ	فَر	مان	نَ بَ	ری

۶

هر	کَ	سی	را		سی	رَ	تی	بن	(۰/۲۵)	ها	دِ	ام	
هر	کَ	سی	را	(۰/۲۵)	اص	ط	لا	حی	(۰/۲۵)	دا	دِ	ام	(۰/۲۵)

درس ۳: تشبیه

مفاهیم آموزشی

تشبیه

آرایش‌های کلامی: ۱ـ بدیع لفظی، ۲ـ بدیع معنوی، ۳ـ بیان

شاعران و نویسندگان با استفاده از آرایش‌های کلامی، کلام عادی را به سخنی ادبی و هنری تبدیل می‌کنند؛ برای مثال بارش باران را چنین بیان می‌کنند:

ـ بغض آسمان شکست.

ـ دایهٔ ابر بهاری را فرموده تا بنات نبات را در مهد زمین بپرورد.

ـ مروارید باران در دل زمین نهان شد.

اکنون این نوشته را با هم می‌خوانیم:

«از لحاظ آشنایی با ادبیات، سعدی برای من به منزلهٔ شیر آغوز بود برای طفل که پایهٔ عضله و استخوان‌بندی او را می‌نهد.»

ارکان یا پایه‌های تشبیه

۱ـ مشبّه: پدیده‌ای که آن را به پدیده‌ای دیگر مانند می‌کنیم: سعدی (آثار سعدی)

۲ـ مشبّه‌به: پدیده‌ای که «مشبّه» را به آن مانند می‌کنیم: شیر آغوز

۳ـ وجه شبه: ویژگی یا صفت مشترک میان مشبّه و مشبّه‌به است که معمولاً در «مشبّه‌به» پررنگ‌تر و آشکارتر است: «نهادن پایهٔ عضله و استخوان‌بندی»

۴ـ ادات تشبیه: واژه‌ای است که آن را برای بیان شباهت میان دو پدیده به‌کار می‌بریم: «به منزله»

مثال ۱: بلـم (مشبّه) آرام (وجه شبه) چـون (ادات تشبیه) قویـی سـبک‌بار (مشبّه‌به)

بـه نرمـی بـر سـر کارون همـی رفـت (وجه شبه)

مثال ۲: لبـت (مشبّه) تـا (وجه شبه) در لطافـت لالـهٔ سـیراب (مشبّه‌به) را مانـد (ادات تشبیه)

دلـم (مشبّه) در بی‌قـراری (وجه‌شبه) چشـمهٔ سـیماب (مشبّه‌به) را مانـد (ادات تشبیه)

@KonkurVIPBook